

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

3. RÆKKE. III. BIND.

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN

SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1901—1903.

Fra det gamle Randers.

Af Stiftamtmand Stemann.

St. Clemens Taarn.

St. Clemens Kirke var Sognekirke for den sydlige Del af Byen, og Sognet, der mod Syd gik til Fjorden, omfattede bl. a. Trangstræde og Dyttersken samt den sydlige Del af Brødregade og en tilsvarende Del af nuværende Torvegades Østside¹).

Kirken med den dertil hørende Kirkegaard indtog Terrainet mellem Middelgade og Brødregade fra den nordre Side af det senere Taarnstræde og indtil der, hvor Middelgade og Brødregade mødes (det tidligere saakaldte »Paderups Hjørne«).

Der foreligger kun meget magre Efterretninger om Kirken: Navne paa to af dens Altare, St. Nicolai²) og Vor Frues Alter³), 1506 en Sjølegave af en Eiendom ved Gadekilde og Navnene paa nogle af dens Præster: 1403 Nicolaus Thordsen⁴), 1443 Laurens Pedersen⁵), 1501⁶) og 1532⁷) Peder Olufsen. (Om Henning Baltersen har været Præst ved St. Clemens Kirke maa staa hen⁷.) Desuden har man fra 1535 en Fortegnelse

---

¹) Stadfeldt: »Beskrivelse over Randers« 149; Sammes Diplomatarium 228—30; Randers Bys Raadstuebog 1526—1609 S. 5—6; Randers gl. Kirkebog fra c. 1600 fol. 16. ²) See Tillæg 2. ³) Galthen: »Beskrivelse over Randers« 27. ⁴) Danske Mag. II. 135. ⁵) Stadfeldt: »Beskrivelse over Randers« 149. ⁶) See Tillæg 1. ⁷) Ny kirkehist. Saml. II. 727—28.

over »Sølv«¹⁾ deriblandt en Monstrans, 5 forgyldte Kalke med tilhørende Diske og et Kors, som St. Clemens Kirke maatte udlevere til »Sølvs-katten« til udvalgt Biskop Knud Gyldenstjerne og Ove Vincentsen Lunge. Fem Aar efter denne Plyndring til-lod Kongen i Marts 1540 Borgerne i Randers at nedbryde Kirken og Kirkegaarden undtagen Taarnet. Materialerne skulde anvendes til at »forbygge« de andre to Sognekirker og »holde dem ved Magt«. Paa det Sted, hvor Kirke og Kirkegaard før var, skulde der bygges Gaarde og Vaaninger, hvilke der skulde paalægges Jordskyld, som aarlig skulde betales til de to andre Sognekirker²⁾. Af et Kongebrev af 1552³⁾ ses, at Niels Hølle-berg nu eier Koret af St. Clemens Kirke og at Borgmester Jens Bay svarer Jordskyld »af et Stykke Jord St. Clemens Kirkegaard«, og i samme Brev nævnes gjentagne Gange »Boer ved St. Clemens Kirke«.

Den 7 Juni 1542 bestemte Kongen, at St. Clemens Præste-gaard fremtidig skulde være Præstebolig for Frue (o: Graa-brødre) Sogn, og at den til St. Clemens Præstebol henlagte Jordskyld skulde tillægges Byens to andre Præstegaarde, lige-som den Jordskyld, der havde ligget til St. Clemens Kirke, fremtidig skulde høre til Byens to andre Sognekirkers For-bedring⁴⁾. Herefter maa det antages, at den tidligere St. Cle-mens Præstegaard, om hvis Beliggenhed dog intet er oplyst, er den samme, som ommeldes i et i Anledning af Sogne-præsten Mag. Niels Adamsens Død den 7. August 1587 fore-taget Syn over Præstegaarden i Graabrødre Sogn⁵⁾. Af dette fremgaar, at der i alt Fald har været en Storstue forneden og et lidet Kammer, to Overstuer og af Udenomslokaliteter en Stald og et »Meenus«.

Om Kirkens Udseende haves ingen Oplysning, kun synes det af en Notits fra c. 1540 i ovennævnte Raadstuebog⁶⁾ at fremgaa, at den har været tækket med Bly, hvilket ved Kirkens

¹⁾ See Tillæg 2. ²⁾ See Tillæg 3. ³⁾ Hofman: »Samlinger af Fundationer m. m.« II. 343—46. ⁴⁾ Erslev og Møllerup: »Danske Kancelliregistranter 1534—50« S. 225. ⁵⁾ See Tillæg 4. ⁶⁾ See Tillæg 5.

Nedrivelse blev delt mellem St. Mortens og Graabrødre Kirker. St. Clemens Taarn blev som bekjendt staaende endnu mange Aar efter. Fra 1650 og 1656 haves Syn, hvoraf man faar Oplysning om, at det var meget forfaldent, og tillige enkelte Vink om dets Indretning.

Hvad Taarnets Ydre angaar, viser Resen det paa Planen over Randers fra c. 1650¹⁾ som firkantet med anseligt Spir. Dette stemmer ogsaa med en den 16. Februar 1650 efter Borgmester og Raads Begjæring foretagen Synsforretning over Tømmeret i Taarnet²⁾, af hvilken iøvrigt frerंगाar, at ogsaa det var trøkket med Bly. Synet af 10. Mai 1656³⁾, ligeledes foretaget efter Borgmester og Raads Foranledning, omtaler Glamhuller paa den søndre Side af Taarnets Mur, og af Randers Kæmnerbog 1584⁴⁾ sees, at der i alt Fald dengang i Taarnet har været en stor Klokke. Spiret afbrændte den 28. November 1671, faa Aar efter at det var bleven fornyet⁵⁾. I hvilket Aar Taarnet blev nedbrudt, vides ikke. I Randers Kæmnerbog 1701 omtales endnu en Eiendom »ved St. Clemens Taarn«, og 26. Juni 1724 ser man af en til Byfogden indgiven Begjæring fra Feldbereder Anders Bentsen om Synsmænds Udnævnelse, at hans Eiendom lider Skade »af St. Clemens Taarn ved den deraf nedbrudte Pille . . . . de høie brudden af-fældige Mur, som endnu staa tilbage og af Veirlig kan nedfalde«⁶⁾. Taarnet staaer altsaa endnu i Sommeren 1724 som Ruin. Hvornaar ogsaa denne Levning er fjernet, kan ikke oplyses, men det maa være sket i Løbet af de næste 12 Aar; thi den 20. October 1736 er der »et Skjøde af Magistraten udgiven til Rasmus Pedersen Møller i Randers angaaende et Stykke Ødeplads imellem Rasmus Møllers Gaard og Anders Bentsen Feldbereders iboende Gaard, og er St. Clemens Taarns Gaard«⁷⁾.

¹⁾ Gjengivet i Saml. for jydsk Hist. og Top. 3 R. II. 204.

²⁾ Randers Bys Tingbog 1650 fol. 74. ³⁾ Randers Bys Tingbog 1656 fol. 131. ⁴⁾ S. 191. ⁵⁾ L. N. Randrop: »Randers March« S. 1, Note 2. ⁶⁾ Randers Justitsprotokol 1722—28 fol. 257—58. ⁷⁾ Randers Justitsprotokol 1733—41 fol. 409.

Vor Frue Taarn¹⁾.

Alle Forfattere, der nærmere have beskæftiget sig med Randers Bys Historie og Topografi, kalde Taarnet paa Torvet, formentlig med Resen som Kilde, »St. Peders (Petri) Taarn«, men mærkelig nok har jeg hverken i Randers Bys Ting- eller Kæmnerbøger fundet denne Betegnelse. Det kaldes her enten »Frue Taarn paa Torvet« eller »Randers Bys Klokketaarn« eller »det store Klokketaarn paa Torvet«.

Taarnet paa Torvet laae efter Resens Plan over Randers paa Hjørnet af Torvet og Nørregade og gjengives hos ham som en firkantet Bygning med et lille Spir med Veirfløi midt paa Taget²⁾. I Texten til fornævnte Plan betegnes det som »Taarnet paa Torvet med Stormklokke og andre store Klokker samt Seierværk fordum St. Peders Taarn . . . «

Denne Beskrivelse passer ret godt med Oplysninger, som indeholdes i flere Synsforretninger fra 17de og 18de Aarhundrede i Randers Tingbøger³⁾. Efter disse var det firkantet, mod Øst indbygget i et i privat Eie værende Stenhus og havde et med Teglsten tækket Tag, hvorpaa fandtes et blytækt Spir med en »Stang« paa Spidsen. Spiret, i hvilket »Slaaklokken« hang, havde Glamhuller, og i Taarnet under Spiret fandtes »Globvinduer«. Indvendig var der ved Jorden et Rum, hvori der 1704 opbevaredes alle Haande gamle Sager saasom Fjæl, et gammelt Møllehjul og et Skilderhus, og 1795 Inventarier hørende til Brand- og Markvæsenet. Ved Taarnets sydøstlige Hjørne stod en stor grundmuret Pille, hvori en Stentrappé førte op til dets 3 Lofter, og paa det nederste af disse var »Værket« (et 24 Timers Seierværk)⁴⁾ anbragt. Foruden for-

¹⁾ Spørgsmaalet om, til hvilken Kirke dette Taarn kan have hørt, haaber jeg ved en anden Lejlighed at komme ind paa.

²⁾ Ikke meget forskelligt herfra gjengives det paa Billedet af Randers i Frederik Vs Atlas fra 1753. ³⁾ Randers Tingbøger 1650 fol. 74 og 223: 1656 fol. 131; 1694—98 fol. 38—40; 1703—8 fol. 70 og 72; see ogsaa Randers Auktionsprotokol 1785—99 fol. 454 ff.

⁴⁾ Stadfeldt: »Beskrivelse over Randers Kjøbstad« 146.

nævnte »Slaaklokke«, som 1795 solgtes ved Auktion¹⁾, var der i Taarnet endnu 4 andre Klokker, af hvilke »Femklokken« fra 1475, »Tiklokken« (omstøbt 1637) og »Stormklokken« (omstøbt 1721) nu hænge i St. Mortens Kirkes Taarn, medens »Tolvklokken« eller »Maren Paaskes«, fra 1541, er bleven anvendt til Støbning af andre Klokker²⁾. »Stormklokken« har der i sin Tid daglig været Brug for; thi som § 37 i Randers Bys Vide og Vedtægt fra 1609 melder »Skal Vagten paagaee om Aftenen, naar IX slaar, og da skal Bysvenden ringe Vagt med Stormklokken, og gange strax paa Vagten, og da skal Vagten paastaae om Vinteren til 4 slaar og om Sommeren til 3 slaar. Og ved de samme Klokkestunde, som forskrevet staar, skal Bysvenden ringe af Vagt igjen med samme Klokke, baade Vinter og Sommer, saa hver Mand kan vide, naar Vagten begyndes og naar de ganger deraf . . .«. Hvornaar denne Skik ophørte, er mig ubekjendt, men i et Brev af 12. September 1787 til Magistraten siger Klokker H. Brasch, at Stormklokken »ei ringes med oftere end naar Lig Begravelse er, der sker ved Vangevogterne og Byens Tjenere«³⁾.

Dette Taarn var iøvrigt i 17de og 18de Aarhundrede Byens Smertensbarn paa Grund af dets forfaldne Tilstand. 18de Februar 1650 er der i saa Hensende en Besværing fra Jacob Nielsen »wohnhaftig her i Randers«. I denne hedder det: »Det er idag min Klage over Borgermester og Raad her udi Randers, at de ikke paa Byens Vegne lader holde Vor Frue Taarn her ved mit Vaaningshus paa Torvet ved Magt og lige til Byens Gavn og mig uden Skade og Fare, hvor udover jeg tidt og ofte haver paa mit Hus lidt stor Skade i Synderlighed forgangen Onsdag, der mig nogle Tusinde Tagsten er sønderslagen fra samme Taarns Nedfaldelse paa mit Hus, saa jeg med Kone og Børn maatte udvige fra samme mit Hus af

¹⁾ Den kjøbtes af Klokkestøber Reimer for 23 ρ pr. $\mathcal{R}$ og veiede 6 Skippund 19 Lispund 15 $\mathcal{R}$ — betydelig mindre end man havde ventet. ²⁾ Stadfeldt: »Beskrivelse over Randers Kjøbstad« 158—59 og Saml. for jydsk Hist. og Top. III. 352, Note 3. ³⁾ Protokol for Randers Bys Committerede 1760—1818 fol. 255.

Livsfare for samme Taarns og den paastaaende Spidses Brøstfældighed . . . .«. Samme Jacob Nielsen fortsætter Klagen et Par Maaneder efter, idet han den 13. Mai 1650 skriver, som følger: » . . . i Synderlighed er det, hvilket jeg haver mest for at frygte, tvende store Stykker løse Mure, som sig haver udgivet fra Taarnets Mur og ligger paa Fald over mit Hus, det ene og største er i det søndre og østre Hjørne, det andet under fornævnte Taarns østre Tag, alt imod mit Hus, item Stangen oven paa Taarnets Spids samt omliggende Bly og Taarnets Tække . . . .«. Allerede 1609 udtaltes i Byens Vide og Vedtægt § 76, at » . . . Randers By haver en saare ringe Indkomst og Forraad til at holde disse Broer, Taarne og andet ferdigt . . . .«; det 17de Aarhundredes Krige forarmede Byen yderligere, og følgelig lyde Bøsværingerne over Frue Taarns Tilstand i Aarhundredets Slutning ikke mindre højrostedede end i dets Midte. Øvrigheden lader imidlertid af gode Grunde staae til. Det hedder i en Klage dateret 9. Marts 1685 fra Jens Pedersen Vintmøller¹⁾ og Hendrik Koep²⁾: » . . . . da bestaar vores Beskyldninger til velbemeldte vores gode Øvrighed, som følger. Vi fattige Mænd beklager os, hvorledes Vor Frue Taarn her paa Torvet baade udvendig og indvendig er meget brøstfældigt paa adskillige Materialier, Bly, Kalk, Sten og Tømmer, som øiensynlig kan sees, og endelig er nødvendig betimelig en Gang for alle at lade reparere og bebinde, hvormed bedst Behov gjøres og hvor det udkræves, paa det vi fattige Mænd, som bygge og bo næst ermeldte Taarn, ikke paa vores Grunde og Eiendomme, Liv og Helbred ei skulle nogen Skade, det Gud naadeligen afvende, tilføies, hvilket ofte er velvise Borgemester og Raad dets Beskaffenhed advaret og tilkjendegivet, at vi har tidt og ofte fra samme Taarns løse

¹⁾ Drev Krambodhandel, Skibsfart, Bryggeri, Brændevinsbrænderi, havde nogen Avling; Vinprøver 1693. N. H. Bay: »Randers ældre Kjøbmands-Liglaugs Historie« 101. ²⁾ Brygger og Brændevinsbrænder, skjænkede den sydlige Kirkedør til St. Mortens Kirke 1688. Gift med Lisbeth Johansdatter Chuer. Saml. for jydsk Hist. og Top. VIII. 232—33.

Sten udi haard Storm paa vores Huse i halve og Snese Tal taget stor Skade paa Tagsten og i andre Maader, saa man har levet og lever udi Livsfare de, som bor Taarnet saa nær. Tilmed er at befrygte, at de Klokker, der udi hænger, skal iligemaader — det Gud forbyde — vorde Skade tilføiet, som er for at befrygte, saafremt alt sligt ikke tages vel i Obagt derved . . . .«. I deres Svar af 9. Marts 1685 udtale Borgmester Søren Andersen og Raadmand Jens Pedersen Karmarch, at de » . . . ønskede intet heller end Taarnet og Spiret paa Taarnet efter forrige lovlig taget Syn skulde repareres, som ikke med ringe Midler kan forfærdiges saa vel Brøstfældighed paa Byens Bro og andet nødvendigt, mens siden Hans Kongl. Majestæt os konfirmerede at forblive ved Bestillingen, findes der aldeles ingen Byens Midler, ja undertiden ikke saa meget, der kan betales en Vogn med, naar Reisende komme med Hans Kongl. Majestæts Pas, hvilket er dem og alle Byens Indvaanere vel vitterligt. Veed de Dannemænd nogen Raad til Penge at bringe til Veie, efterdi de urgerer derpaa, skal vi da med første lade det Nødvendigste reparere. Hvis ikke, kan de have os undskyldt. Ellers saasom vi erfare, at de agter at ville forhverve Klagevinde, da eftersom det ikke er vor Pligt at gjøre Bekostningen derpaa af vor egen Middel, eftersom saadant dem selv og samtlige Byens Indvaanere angaar, formoder vi, at Retten ikke tillader dem nogen Klagevinde over os i saa Maade til Præjudice at erlange . . . .«.

I det 18de Aarhundrede er Taarnets Brøstfældighed skreden rask fremad. Klagerne derover fortsættes. Medens disse tidligere mere holde sig til Spirets og Tagets farlige Tilstand, synes de senere at have angaaet Taarnet i sin Helhed. Det betragtes nu som noget selvfølgeligt, at hele Partier af Mursten fra Tid til anden styrtede ned. Saaledes fremgaar af et Syn optaget den 18. Juli 1704 af Herredsfoged i Støvring og Nørhald Herreder Niels Jensen Skiøtt, der eier og beboer den mod Øst op til Taarnet stødende Gaard, at » . . . . 1. Paa den søndre Side ved den øster Ende af samme Taarn op til Herritsfogdens Niels Jensens iboende Gaard staar en stor grund-

muret Pille, hvor udi Trappen opgaar i samme Taarn, som er ganske brøstfædig paa det øverste og en Deel deraf er nedfalden og endnu ligger en Deel Mursten og andre Murens Fylding løse og paa Skred at falde ned, som, naar sker, træffer lige paa bemeldte Niels Jensens Tag over sit Stuehus paa den vester Side. 2. Oven over samme Pille paa det sønderste Hjørne af Taarnet findes ungefær en tredsindstiuge Mursten høit, en og halvanden Sten bred, paa den øster Side, som sidder ganske løse ud fra Taarnets Mure lige over Niels Jensens Isterad, som derpaa gjør en stor Skade baade Tømmer og Tagsten, om den ei i Tide bliver repareret. 3. Samme Taarn fra den øverste Ende af Muren og til Slaaklokken er Taget med løse Tagsten paa alle fire Sider, som findes udskjellet uden en liden ringe Del 7 Sten høi paa en Side og tvende Fag paa en anden Side, og naar nogen af samme Sten paa den øster og halv den nord og sønder Side nedfalder, kan de ei komme til Jorden uden at beskadige og i Stykker slaae merbemeldte Niels Jensens Tag paa hans Isterad . . . .«. Synsmændene berette videre, at paa Herredsfogdens Hus er Grundmuren fra nederst til øverst ganske vaad og fordærvet, Loftfjælene forraadnede og hans Korn paa Lofterne ødelagt alt sammen af Vand, som er trængt ned gjennem et stort Hul i Taget forarsaget ved nedfaldne Sten fra Taarnet, samt at de paa hans Loft endnu saae ligge nogle Mursten og en Kampesten derfra.

Jeg har nu ikke fundet Taarnets Tilstand omtalt før 1783, hvor Magistraten i en Skrivelse af 19. Marts til de eligerede Borgere som en Sidebemærkning i en Sag angaaende Nørreport omtaler »Klokketaarnet, der snart kan behøve en anselig Reparation«. Det er høist usandsynligt, at der er gjort noget i saa Hensende — 1786 og 1787 findes forøvrigt nogle Smaa-bevillinger til Klokkerne og Uhret — thi 23. Novbr. 1793¹⁾ stiller Magistraten Forslag om, at Taarnet nedbrydes og at

¹⁾ Protokol for Randers Bys Committerede 1760—1818 fol. 327—28.

4 af Klokkerne anbringes i et nyt Taarn paa St. Mortens Kirke. Dette Forslag vedtages af en af Borgerskabet efter Magistratens Anmodning frivillig udvalgt Deputation i Forening med Byens Repræsentanter den 29. Novbr. 1793, og den 11. Februar 1795 sælges Klokketaarnet ved offentlig Auktion til Niels Bay¹⁾ for 1760 Rdlr.²⁾, saaledes at Nedbrydelsen skulde være tilendebragt ved Udgangen af October 1796.

Tinghuset.

Efter at have nævnt »Taarnet paa Torvet« tilføier Resen »derhos Tingit med stoche oc Steen«. Om herved sigtes til en aaben Tingplads eller til en Tingbygning eller til begge Dele, oplyses ikke. At der i alt Fald i Slutningen af 17de Aarhundredede har været et Tinghus paa dette Sted, fremgaar af den ovenfor citerede Synsforretning af 1. Mai 1695, i hvilken der umiddelbart efter Beskrivelsen af »det store Klokke-taarn paa Torvet« findes følgende Passus: »Tinghuset, som staar op til samme Taarn, er og ganske forfuldet, som og vil af nye forfærdiges«.

Raadhuset.

Om det ældre Randers Raadhus, der skal være bleven opført 1616³⁾ og i Aaret 1778 blev afløst af Byens nuværende, findes Synsforretninger af 12. Mai 1656 og 6. Mai 1695⁴⁾. Det laae dengang tydelig nok paa samme Plads som nu, paa Hjørnet af Raadhusstræde og Torvet. Det bestod af to Bygninger, et 7 Fag Hus ud til Raadhusstræde, hvori »Curtegart« (corps de garde) tidligere havde været, og »det store Hus« ud til Torvet »med Gavlen paa den norder Ende«, hvor op til der laae en øde Plads⁵⁾. Medens førstnævnte Bygning kun

¹⁾ Niels Nielsen Bay var Kjøbmand, Kommandør for Jægerkorpsen. N. H. Bay: »Randers ældre Kjøbmands-Liglaugs Historie« 125. ²⁾ Randers Auktionsprotokol 1785—99 fol. 461. ³⁾ Pontoppidan: Danske Atlas IV. 365. ⁴⁾ Randers Bys Tingbøger 1656 fol. 131 og 1694—98 fol. 38 ff. ⁵⁾ Kæmnerbog 1693 fol. 77. Blandt de Eiendomme, Hr. Gunde Nielsen Rostrup svarer Skat af, findes op-

synes at have havt Stueetage og Kvist samt »et øverste og nederste Loft«, har »det store Hus« havt to Etager og to Lofter. Opgangen til »det øverste Raadhus«, hvor i alt Fald 1768 Raadstueretten holdtes¹⁾, var ad en Svale i Gaarden. Raadhusets Loft synes at have været benyttet til Lager²⁾. Danske Atlas oplyser derhos, at der fandtes Arrestkjældere i Bygningen. Yderligere vides, at en Pottemager havde leiet »Pottekammeret« i Raadhuset³⁾. Baade i 1656 og 1695 trænge begge Bygninger til Istandsættelse. I 1695 gjør Synsmændene forskellige Udsættelser om Tagene og Lofterne paa begge Bygninger samt om Blyrenderne paa det mindre Hus saa vel ud til Raadhusstræde som til Gaarden og bemærke, at Vinduerne overalt foroven og forneden trænge til at forbedres med Glas og Bly.

20. Februar 1778 udmeldte Magistraten Mænd til at gjøre Forslag til Raadhusets Istandsættelse. Der forhandlede saa imellem Magistraten og de eligerede Borgere om Sagen, og Resultatet blev, at Raadhuset nedbrødes og et nyt opførtes. Arbeidet bortliciteredes den 7. Juli 1778 efter Tegninger og Overslag fra Bygmester Mørup⁴⁾.

Paa Randers ældre Raadhus har der ligesom i andre Byer været holdt Bryllupper, og vi har et Par Oplysninger, der give Indblik i, hvad der kunde foregaa ved en saadan Raadhusfest, hvilke her endnu skulle anføres.

Mandag den 17. Juni 1651 feiredes Raadmand Niels Andersen Winthers⁵⁾ Bryllup med Raadmand Bendt Hansens Enke Karen Axelsdatter And. Da Bruden gjennem sin Moder,

ført: »Den øde Plads ved den norder Ende Raadhuset, som han er bevilget af Borgmester og Raad til videre for aarlig Jordskyld«.

¹⁾ Pontoppidan: Danske Atlas IV. 365. ²⁾ I St. Mortens Kirkes Regnskab for 1634 findes en Udgift for »3 Læs Fjæle at age fra Raadhusloftet og til Kirken«. ³⁾ Kæmnerbog 1701. ⁴⁾ Protokol for Randers Bys Kommitterede 1760—1818 fol. 86 og 104. ⁵⁾ Han ses lidt senere at bo i et Stenhus liggende paa Storegades vestre Side imellem denne Gade og St. Mortens Kirkegaard. Randers Tingbog 1654 fol. 370. Senere blev han Godseier og eiede Dalsgaard og Stevn, som han opbyggede. Saml. for jydsk Hist. og Top. 2. R. I. 346. 352. 354.

Karen Nielsdatter hører til Borgmester Niels Jacobsens ansete, rige og talrige Slægt, har Brylluppet vel nok været baade stateligt og lystigt. Det er derfor meget begribeligt, at den uheldige Præst Magister Niels Jørgensen Seerup af Them, der var blandt Gjæsterne, ogsaa ved denne Leilighed forløb sig. Af et i den Anledning efter Aarhus Domkapitels Begjæring ved Randers Byting den 4. September 1654 optaget Tingsvidne¹⁾ ses, at Magister Niels Jørgensen ikke blot — som Trompeteren Jesper Lauridsen Muus udsiger — har været lystig (han tilføier dog straks, at han »ingen videre Uskikkelighed« saae), men han har tillige efter andre Vidners Udsagn, efter at den største Del af »Menigheden« var »nedergangen« af Salen, taget sin »underfodret« Præstekjole af og danset en kort Tid uden denne, været beskjenket, er faldet paa Gulvet i Dansen og har slaaet Øl af et Glas i sin Hue.

Nørreport.

Som tidligere meddelt i dette Tidsskrift²⁾ havde Randers en statelig Nørreport, og Afbildningerne hos Resen og i Kong Frederik Vs Atlas vise, at det ikke er med Urette, naar denne Port 1745 kaldes Nørre Taarn og 1783 Nørre Ports Taarn. Tidligere meddelte Syn af 1656 og 1695³⁾ vise, at den — som saa meget andet i Byen — var stærkt forfalden, og af følgende Tilførsel i en Raadhusprotokol⁴⁾ fremgaar, at Byen har havt Bryderi angaaende en Istandsættelse af Taarnet med en lille Konflikt mellem Takserborgerne og Stiftsbefalingsmanden Geheimeraad Benzon: »Anno 1745 den 11. Novbr. mødte Takserborgerne, efter at de forhen mange Gange vare tilsagte, og nu endelig gjorde Begyndelse til Ligningen over

¹⁾ Randers Tingbog 1654 fol. 357, jfr. ogsaa Hübertz »Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus«. II. 141. ²⁾ 3. R. II. 508 ff. ³⁾ Saml. for jydsk Hist. og Top. 3. R. II. 513 og 519.

⁴⁾ Randers Raadstue Sessions Journal, hvorudi indføres Magistatens daglige Samlinger og Forhandlinger, Conferencer med Borgerskabet, Vedtægter o. s. v. 1741—1766 fol. 15.

Nørre Taarns og Spirs¹⁾ Reparation for tilkommende Foraar 1746, men vilde ei fuldføre videre deraf end Skillings Taksten, den de fik færdig. Aarsag til Opholdene her udi var, at da Hans Excel. Hr. Geheimeraad og Stiftsbefalingsmand Benzon udi sin Resolution og Ordre under 13. August 1745 haver fastsat, at Geistlige, Kongl. Betjente, Privilegerede og deslige, deres Grunde, de paabode, skulle eximeres og være fri for dette Paalæg, ville Taksereborgerne ikke paa egen Haand førend nærmere Raadføring med de 6 committerede Mænd og øvrige Borgerskab paa den Maade gjøre Ligning, i hvor meget de end derom bleve formanede, som man dem og siden skriftlig haver forestillet«.

I Slutningen af det 18de Aarhundrede reiser der sig en Stemme for at faae Porttaarnet nedrevet, men endnu mener Byens eligerede Borgere dog, at det paa Grund af sin Ælde bør blive staaende. Det er Kjøbmand Rasmus Welling²⁾, der den 17. Marts 1783 fremkommer med følgende Andragende til Magistraten:

»Underdanigst Pro Memoria.

Det er den velvise Magistrat bekjendt, at jeg som en ung Begynder har nedsat mig i en stor og kostbar Gaard, hvilken jeg formedelst Tidens Forandring i min betydelige Næringsvei er nødsaget at anbringe samme Gaard paa det fordelagtigste, allerhelst da den er større end til min Handel udfordres, og derfor gjerne ønskede mig et Stykke deraf bortleiet til Husværelser for en liden Familie, hvilken Bortleining ei vel kan ske, siden det dertil havende Hus ligger bag ved den saa kaldte gamle Nørre Port, der formedelst sin høie Mur betager mig Lysenet i Værelserne og Udsigten til Gaden, saa jeg ingen

---

¹⁾ Jeg har ment at kunne henføre denne Protokoltilførsel til Nørreport, da jeg aldrig har fundet »Klokketaarnet paa Torvet« kaldet »Nørre Taarn«, men unægtelig viser Tegningerne hos Resen og i Frederik Vs Atlas intet Spir paa Nørreport. ²⁾ Døde 26. April 1811. Stadshauptmand, boede paa Hjørnet af Nørregade og Torvestræde. Gav Aar 1800 en Sølvstage til Prædikestolen i St. Mortens Kirke. H. N. Bay: »Randers ældre Kjøbmands Liiglaugs Historie« 125.

fordelagtig Leiere kunde vente mig, i Fald jeg resolverede mig at lade samme Stykke Hus indrette til Leievaaning.

Min Begjæring er derfor herved til Den velvise Magistrat, om det ei kunde tillades, at samme murede Port, som i mine Tanker hverken er til Zir eller Nytte for Byen, kunde tillades at sættes til offentlig Auktion og bortsolgt paa Kondition, at samme blev nedbrækket, da de derfor indkomne Penge kunde efter Den velvise Magistrats Bestyring til andre Byens Udgifter anvendes, hvorpaa jeg vil forvente Deres Resolution.

Randers den 17. Martii 1783. R. Welling.«

Magistraten sender Andragendet med følgende Paategning til de eligerede Mænd:

»Byens velfornemme eligerede Mænd ville paa Ovenstaaende behagelig afgive os Deres gode Betænkning, hvorvidt denne nu til ingen Zir mere og til aldeles ingen Nytte kunde fortjene enten at repareres eller sælges til Nedbrydelse, og i sidste Fald tro vi, at Pengebeløbet for samme burde anvendes paa Klokketaarnet, der snart kan behøve en anselig Reparation.

Randers d. 19. Marts 1783.

Carøe. Lillianschiold. J. H. Stabell. D. Bredal.«

Herpaa svare de eligerede Mænd saaledes:

»Saa gjerne som vi ønskede at ville tjene Hr. Rasmus Welling i sin Ansøgning med at faae denne Byens Nørre Ports Taarn nedbrudt, saa ukjært er det os, at vi ikke tør for vores Medborgeres Skyld samtykke dets Nedbrydelse. Vel tilstaae vi, at det er til ingen synderlig Nytte, men med en liden Reparation kunde det blive indrettet til adskillig Brug, og at det jo virkelig i vore Tanker er til nogen Zir, det tro vi, og at en Del er af de samme Tanker med os, veed vi. Desuden synes vi og for sin Ælde Skyld, at Byen til en Afmindelse burde at lade det staae; thi stort kunde Byen vel ikke vente at faae derfor, naar den, som blev høistbydende, skulde igjen lade Grunden istandsætte. Det er alt, hvad vi herpaa i Svar kan give. — Randers d. 27. Martii 1783.

Søren Knabe. D. Mammen. Chr. Sparre.

Thomas Hansen. Anders Jørgensen Møller.«

Nørreport bliver nu foreløbig staaende, indtil der d. 21. Februar 1791 foretages offentlig Auktion over »det grundmurede Port Taarn til Bortsælgelse og Nedbrydelse«¹⁾.

Tillæg.

1²⁾.

Nogle gamle Optegnelser angaaende de i Byen forhen værende gamle Kirker og endeel af deres Adkomster og Eyendomme m. m. laante af Eyeren Hr. Bedemand Knud Kiergaard i Aaret 1800.

5.

St. Clemens Kirke.

1501. Aar 1501 Tingsvidne udsted i St. Clemens Kirke for Sognestevne, at Jes Bentsen Skoemager med frie Villie oploed til Kirken en Jord, kaldet Ingeborre Svends Jord, som han tilforn havde faaet af Kirken, og fik han et andet af Kirkens Jord liggende i Tyttmersken i forn^{te} St. Clemens Sogn.

I dette Brev forekomme disse Navne.

Mester Lauritz then Dag Præst til St. Clemens Kirke.

Hr. Per Olufsen Sogne Præst til forn^{te} Kirke, som fik dette Tingsvidne udvirket.

1506. Aar 1506 Sabbato palmarum, bekræftede Karine Michelsdatter, Jes Jensens Efterleverske og Severine Jensøn den Gave, som Jes Jensen paa sin yderste Tiid havde giort, neml. en Gaard og Grund, Huus, Jord og Vaaning til sin Sogne Kirke St. Clementz, liggende og standende i St. Martini Sogn her i Randers ved Gade Kiille sønden Herstraden, som Las Persen nu utj boer, mod saadan Forskedning og Vilkor thet Kirke Værie, som . . . .

---

¹⁾ Randers Auktionsprotokol 1785—98 fol. 265. ²⁾ Udskrift af Stadfeldts Diplomatarium S. 278.

2.

Randers St. Clemens Kirkes Bidrag til »Sølvskatten« 1535¹⁾.

Anno Domini mdxxxv tysdagh nesth efter poske kom thette effterskreffne sølff aff sti Clementtis kyreke efter konynglyge maihestættis breffss løydylse oc befalyng h som war konyng h Cristyan vwald Konnyng h til Danmarch oc vort førdt tyll Hordzenss at ydhe byscop Knwth gøydhenstyærne electus af foyen oc Her owe fycencjwss²⁾ tyll tyrsbeck paa konynglige majestæts vegne.

Item først h yt monstrands (?) væyer II c IX lodh . . . .

Item v forgyldte kalk met theris dysk væyer halff sywffwyndesyss tywffwe loodh oc then en[e] aff thy kalck til St. nicolai alter.

Item en forgyld kornknap (?) oc spendet thertiel væyer xii loodh.

Item et koorss oc ii smaa paass og iii sølff skede væyer tyll hobe xv loodh.

Item noget smaatth sølff væyer v³⁾ loodh.

3.

Kongelig Tilladelse til Nedbrydelsen af St. Clemens Kirke og Kirkegaard⁴⁾.

Borgemestere, raadmend och mienige borgere wdj Randers. Fick breff, at the mue nederbryde setj Clemendtz kiercke och kierckegaard, som tilforne war thieris thieris (sic) sogne kiercke, och ther med forbygge och holde the andre thou wed (sic) sogne kiercker wed macht, wndertagit thornit wdj samme setj Chlemendtz kiercke, huilcket som skall bliffue standendis; och skulle the bygge borger gaarde och waaninger i thend

¹⁾ Udskrift af Randers Bys Raadstuebog 1526—1609 S. 39.

²⁾ Ove Vincentsen Lunge. ³⁾ = 4¹/₂. ⁴⁾ Rigsarkivet. Reg. o. a. L. 4. fol. 314 b.

sted, som nu samme for^{ne} setj Clemindtz kiercke och kierckegaard staaer, och sette ther for en redlig jordskyld aarligen aff same gaarde och waaninger och giffue till the andre thou kiercker, som wed macht bliffue skulle. Cum clausulis consuetis et jnhibitione. Datum Kiøpnehaffn søndagen nest effther setj. Luce euandgeliste dag aar mdxl.

4.

Syn over Graabrødre Præstegaard ¹⁾).

Matzs Anderßenn och Oluff Oelßenn paa Kirckens Wegne.

Henrich Bardtsker, Pouell Anderßenn, Anders Remßnider, Christen Lydichßenn, Matzs Pumphoole, [?] Jørgenßenn, Amour Morthenßenn forg^{ne} Siunsmend hiemblie att the haffr siunitt och seet wdi Prestgaarden i Graabrødre Sogenn, først er Staldenn i Gaardenn er ingen Spiiltoff, ei helder Lofft eller Lofftefiell i Staldenn i nogen Maader och er en Halffdør borte aff samme Stald, Isterraden er slet leede lam paa thend søndre Side, och Gaulleiden thill Gaarden i sønder Side er och slet hedenn røndett, Paa offuerstuenn er huerkenn Bencker eller Borde eller Skyffuer och ij Vinduer ßenner, thz enne er halffhedenn. Paa en anden Offuerstue er huerkenn Bencker Skyffuer eller Sengi, Paa Meenhußitt skall Taget skielnis och forbedris med Stien, Noch ith lidet Kammer er ith Windue slet wde och ith andett duer inth, Wdi thend nederste Storestue er nogenn Pannill och ij Bencke, och ij Skyffuer och en Kackilloffuen, noch wdi hans Leßekammer er en Benckekiste, en Benck och en Skyffue, huilchitt forg^{ne} Boskab Mester Nielßes Hustrue siiger deth thilhører hinder imod dett Mester Nielßes Børnn fick, huad helder samme Boskab thilhører Prestegaardenn eller Mester Nielßes Arffuinger wiste Siunsmendene icke.

¹⁾ Udskrift af Randers Bys Tingbog 1587 den 7. August, S. 204.

5.

Angaaende Blyet fra Randers St. Clemens Kirke¹).

Item thet bløy som kom indh y sackristy aff sti clæmyss kyrke thet er IX skybpd oc IX lyspd.

Item Halffdelyngh aff thet bløy som vorth skyffth tyll kyrkerne tha kom ther tyll ste morthens kyrcke xlvj skybpd bløy oc er then part thydh kom iiiic rwill^r v rwldr mynne(?)²).

Item fick the tyll grabøre kyrcke xlvi skybd tyll teris parth.
